

Észrevételek a magyar öröklési jog egyes időszerű kérdéseihez

1. Bevezetés

Mint ismeretes, az öröklési jog fontos szerepet játszik egy személy vagyónának a jogutódokra történő átszállásában és akár a családi vagyon egyben tartásában is. Az öröklési jog hivatott biztosítani, hogy az elhunyt személy vagyónának elosztása tisztességes és az érintett feleknek megfelelő legyen, lehetővé teszi továbbá a vagyon átszállását az örökhaló akaratának megfelelően, akár például egy végrendelet akár a törvény által meghatározott öröklési rend szerint. Összességében az öröklési jog nagy jelentőséggel bír a családi vagyonkezelés és a társadalmi vagyonfenntartás szempontjából.

Az alábbiakban – a terjedelmi korlátokra is figyelemmel – csupán néhány, a magyar öröklési jog aktualitását alátámasztandó problémára kívánunk tömören, hangsúlyozottan a teljesség igénye nélkül, de a figyelemfelhívás céljával rávilágítani. Fontos hangsúlyozni, hogy az 1990. évi politikai rendszerváltás, ill. az azt megelőzően elkezdődött, majd azzal párhuzamosan folytatódó gazdasági rendszerváltás és szerkezetváltás eredményeképpen kialakult egy igen tehetős magánvagyonnal rendelkező – jellemzően a vagyont vállalkozói tevékenységgel megteremtő – réteg, mely az elmúlt években kerülhetett és került abba az élethelyzetbe, ahol is az öröklés, illetve adott esetben a gazdasági társaságokban történő tulajdonosi vagy vezetői pozíció utódlása lényeges és fontos kérdéssé válik. Ezekre az égető kérdésekre pedig az öröklési jog, illetve adott esetben más, részben hasonló céllal bíró jogterületek adhatják meg a választ, így például az ebben a vonatkozásban alternatív jogterületnek tekinthető bizalmi vagyonkezelés is.¹ Az egyes – a tanulmány által – vizsgált jogintézményeket olykor történeti kontextusban mutatjuk be, szem előtt tartva Grosschmid Béni azon megállapítását, mely szerint “*minden örökjogi*

* Dr. Boóc Ádám, intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest

¹ Ezzel kapcsolatban összefoglalóan lásd: SÁNDOR I.: *A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és jogösszehasonlító elemzés.* Budapest, 2017².

törvénynek lényegéül tudom, hogy támaszkodjék jogtörténeti előzményekre”.²

2. A végrendeleti öröklés egyes kérdéseiről

A hatályos magyar Ptk., a 2013. évi V. törvény az öröklés egyes – lényegében a római jog óta változatlan – módjai közül egyértelműen a végrendelezési öröklést tekinti elsődlegesnek, vagyis a kódex alapkonceptiója, hogy az örökhagyónak igenis feladata (és ebben az értelemben felelőssége is) lehet az, hogy halála utáni magánjogi viszonyairól megfelelően gondoskodjon.

Ehhez képest a törvényes öröklés másodlagos, szubszidiárius jellegű, ahol is ugyanakkor nagyon jelentős, koncepcionális jellegű változást látunk a túlélő házastárs öröklési pozíciója tekintetében.

A Ptk. jelentősen változott a túlélő házastárs leszármazó melletti öröklési szabályain a régi kódexhez képest. A 7:58. § tartalmazza a túlélő házastársat megillető javakat, amelyek a holtig tartó haszonélvezeti jog az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési tárgyakon, valamint egy rész a gyermeki hagyaték többi részéből.

A Ptk. szabályozását áttekintve teljes mértékben érzékelhető ama szándék, mely a végrendeleti öröklés könnyítését célozza. Alaki szempontból erre fontos példa lehet a 7:17. §, mely az írásbeli magánvégrendelet esetében a keltezés idejét igen, de a keltezés helyét nem rendeli kötelező érvényességi feltételnek.³

A jogalkalmazás szempontjából hasonló jelentőséggel bír a

² Lásd: ZSÖGÖD B: *Magánjogi tanulmányok*, I. k. Budapest, 1901, XXIII. o. Grosschmid Béninek a magyar öröklési jog jelenlegi szabályozására gyakorolt hatásáról lásd: VÉKÁS L.: *Grosschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban*. Magyar Jog 2013/5. sz. 257 – 264. o. Az öröklési jog kodifikációs kísérleteiről a XIX. századi Magyarországon lásd: PÓLAY E.: *Kísérlet a magyar öröklési jog önálló kodifikációjára a XIX. század végén*. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Acta Juridica et Politica Tomus XXI. Fasciculus 4. Szeged, 1974.; HAMZA G.: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Budapest, 2002. 174 – 176. o. G. HAMZA: *Codification of Hungarian Private (Civil) Law in a Domestic and International Comparison*. Civic Review 15 (2019). 443 – 450. o.

VERESS E.: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből európai kitekintéssel*. Kolozsvár, 2022. 110. o.

³ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a bizonyítás megkönnyítése érdekében ugyanakkor nem jelentéktelen az, ha a keltezés helye is megfelelően feltüntetésre kerül.

2/2016. számú Polgári Jogegységi Határozat (PJE), mely szintén a végrendeletekkel kapcsolatos alaki szabályokon könnyít. Eme PJE a végrendelet tanújának aláírásáról és a személyének megállapításáról kérdése körében lényeges megállapításokat tesz.

A Kúria Polgári Kollégiuma mint jogegységi tanács, a Polgári Kollégium kollégiumvezető-helyettese és a Pfv.I.20.728/2015. számú felülvizsgálati eljárásban eljáró tanács elnöke által a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 32. § (1) bekezdés a) pontja és 32. § (1) bekezdés b) pontja alapján előterjesztett indítványok együttes elbírálásával a Bsz. 34. § (4) bekezdés a) pontja alapján eljárva a jogegységi határozatban rögzíti egyfelől, hogy a jogalkalmazók által igen sokat bírált 3/2012. Polgári jogegységi határozatot hatályon kívül helyezi. Emellett ugyanakkor megállapítja, hogy a végrendeleti tanú aláírása megfelel az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le.

E határozatnak azért van mindenképpen kiemelkedő jelentősége, mert egy eddig nagyon mereven alkalmazott, olykor a végrendeletek érvényességét alaki szempontból megdöntő álláspontot formál át kifejezetten méltányosabb, a *favor testamenti* elvét talán jobban érvényre juttatni kívánó módon.

A formai érvénytelenség körében a joggyakorlat – úgy az rPtk, mint a Ptk. hatálya alatt – nagyon sokszor szembesül az öröklési szerződés tekintetében felmerülő problémákkal. Mint ismeretes, a 7:49. § alapján az öröklési szerződésekre az írásbeli magánvégrendeletek szabályait kell alkalmazni, így adott esetben nem elegendő egy ingatlan átruházását tartalmazó öröklési szerződést ügyvédi ellenjegyzéssel ellátni, hanem elengedhetetlen a két tanú szerepeltetése is. Ez már az rPtk. hatálya alatt is nagyon sok érvénytelenségi problémát okozott.⁴

Az ügyvédi felelősségbiztosítás területén Magyarországon piacvezető szereppel bíró Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesülete (MÜBSE) szakmai anyagában (az Egyesület régi weboldalán) az öröklési szerződéssel kapcsolatban az alábbi megállapítások olvashatóak:

„I. Statisztika: Az érvénytelen öröklési szerződések, illetve írásbeli magánvégrendeletek miatti kárigények azok, ahol a kárigények pozitív elbírálása a

⁴ Lásd ezzel kapcsolatban: SÁNDOR I. – SZÜCS B.: *Az ügyvédi felelősség és biztosítása*. Budapest, 2001. 113-114. o.

benyújtott kárigényekhez képest a legnagyobb arányú a MÜBSE gyakorlatában.

II. Alapvetés: A bírósági gyakorlat következetes és teljesen egyértelmű abban a tekintetben, hogy a „favor testamenti” elve (azaz, hogy a végrendeletet mindig az örökgyógy valóságos akaratának érvényre juttatásával kell értelmezni) csakis az érvényes végrendeletek esetében alkalmazható. A favor testamenti elv azonban nem érvényesül akkor, ha a végintézkedések alaki és tartalmi hiányosságban szenvednek, ezek hiánya nem orvosolható az örökgyógy végintézkedési akaratának bizonyítására irányuló eljárással. (...)

A kialakult bírósági gyakorlatot a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény jogszabályi szintre emelte, kimondva, hogy a favor testamenti elve nem szolgálhat alapul a végrendelet alaki hibájának orvoslásához (7:24. §.). Rendkívül fontos ezért, hogy az ügyvédek maximálisan legyenek figyelemmel a végintézkedések alaki és tartalmi követelményeire, mert ezek hiánya nem orvosolható az örökgyógy végintézkedési akaratának bizonyítására irányuló eljárással.”⁵

A fentiek tükrében *de lege ferenda* érdemes lehet annak végig gondolása, mennyiben célszerű az öröklési szerződés szigorú érvényesítési feltételeinek ebben a formában történő fenntartása. A Ptk – az rPtk-hoz hasonló módon – kivételes intézményként alkalmazza a szóbeli végrendeletet, akként rendelkezve a 7:20.§-ban, hogy szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé. A jelenleg hatályos szabályok értelmében a szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökgyógy a szóbeli végrendelet feltételül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül harminc napon át nehézség nélkül alkothatott volna írásbeli végrendeletet.

A szóbeli végrendeletre irányadó szabályok közül kiemelkedik a BDT2022.4566. sz. döntés, mely kimondja, hogy a szóbeli végrendelet érvényesen csak a törvény szerinti konjunktív feltételek végrendelet tételkori együttes – egyidejű és valóságos – fennállta esetén tehető. A szóbeli végrendelet érvénytelen, ha a végrendeletkező – az életét fenyegető rendkívüli helyzet fennálltától függetlenül – írásbeli végrendeletet tehetett volna. A bíróság a végrendelet érvénytelenségét csak az érvényesített megtámadási ok alapján és csak a perben álló személyek viszonylatában állapíthatja meg.

A BDT2021. 4392. sz. döntés szerint a Ptk. az rPtk-hoz képest szigorúbb törvényi követelményeket támaszt a szóbeli végrendelet

⁵ Lásd: http://mubse.eduweb.hu/ilias.php?baseClass=iILMPresentationGUI&ref_id=69 letöltés ideje: 2017. 04. 21.

érvényességéhez. Ehhez egyrészt változatlanul az életet fenyegető rendkívüli helyzet fennállta, másrészt az szükséges, hogy e helyzet kizárja az írásbeli végrendelet tételét. Az írásbeli végrendeletkezés jelentékeny nehézségének igazolása nem elégséges az érvényes szóbeli végrendeletkezéshez. A határozat kimondja továbbá, hogy az örökhagyó halál esetére szóló szóbeli nyilatkozata érvényes szóbeli végrendeletnek akkor minősül – az öröklés kiváltására akkor alkalmas –, ha a nyilatkozattételkor a szóbeli végrendelet tételének anyagi jogi feltételei teljesültek. E feltételek fennállását – a perbeli pozíciótól függetlenül – annak a félnek kell bizonyítania, aki a szóbeli végrendelet alapján kíván örökölni.

Habár a Ptk szabályaiból kikövetkeztethető, ugyanakkor fontos, hogy a BH2022.260. sz. határozat hangsúlyozza azt, hogy a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perben a felek perbeli állásától függetlenül a végrendelet létrejöttének a bizonyítása azt terheli, aki az alapján örökölni kíván, illetve a szóbeli végrendeletre alapított igény elbírálásánál elsődlegesen abban kell állást foglalni, hogy az örökhagyó tett-e szóbeli végrendeletet.

Fentiekből kitűnik, hogy a bírói gyakorlat kifejezetten hangsúlyozza a szóbeli végrendelet kivételes jellegét, továbbá azt a szempontot, hogy az életet fenyegető rendkívüli helyzetet objektív módon kell megítélni, azaz nem elégséges a szóbeli végrendeletet tenni kívánó személy szubjektív tudata az életveszély vonatkozásában. Megítélésem szerint ennek különös jelentősége lehet a pandémia idején tett szóbeli végrendeletek érvényességének vizsgálatakor, hiszen éppen a pandémia sajátosságai alapján nem könnyű feladat annak megítélése, hogy ténylegesen objektív értelemben az életveszély fennállt a szóbeli végrendelet megtételkor.

3. Az utóöröklésről

A végrendeleti öröklés tárgyában, a végrendelet egyes tartalmi kérdései tekintetében igen fontos probléma az utóöröklés. Az rPtk kifejezetten tilalmazta az utóöröklést. Az rPtk 645. §-a az alábbiak szerint rendelkezik:

645. § (1) Az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint az örökségben vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve az eddigi örökösöt más váltja fel, érvénytelen. Az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés azonban mint helyettes örökösnevezés megáll, ha annak feltételei megvannak.

(2) Ez a rendelkezés nem zárja ki a feltételtől vagy időponttól függő

hagyományrendelést. Az, aki a hagyomány tárgyát megszerezte, azzal – a feltétel vagy időpont bekövetkezéséig – sem élők között, sem halál esetére nem rendelkezhet. A hagyomány tárgyául szolgáló ingatlanra az ingatlan-nyilvántartásban elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. Ez a rendelkezés harmadik személy jóhiszemű és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.

Mint látható, az rPtk az utóöröklést nem, kizárólag az utóhagyomány rendelését tette lehetővé.⁶ (Érdemes egyébként ebből a szempontból is figyelemmel lenni a Ptké. 93. §-ra, mely szerint amennyiben az öröklés a Ptk. hatályba lépése előtt nyílt meg, az utóöröklésre akkor is a korábbi jogot kell alkalmazni, ha az utóöröklés a Ptk. hatályba lépése után következett be.)

Az rPtk. korabeli miniszteri indokolása szerint a végrendelezési szabadság helyes értelme csak az lehet, hogy az örökhagyó a vagyontárgyai felett halála esetére egyszeri rendelkezési jogot nyer, ezt a jogot nem gyakorolhatja több ízben, örökösait is megkötve ezáltal, mert ezzel az előörököszt korlátozza a tulajdonjoga gyakorlásában és megfosztja végrendelezési jogától.⁷ A régi Ptk. alapján kialakuló gyakorlat ennek maximumán eleget is tett.

Ebben a tekintetben utalunk a BH. 1992.246. sz. alatt közzétett határozatra, mely szerint az utóörökös-nevezésre vonatkozó érvénytelenség a végrendelet többi rendelkezésének érvénytelenségét nem vonja maga után. A konkrét eset szerint a végrendeletből kitűnő módon az örökhagyó a házasingatlan-illetőségét csak a házastársa, a felperes halála után kívánta a végrendeletben megnevezett örökösnek juttatni. Az örökhagyó szándéka szerint tehát addig az időpontig az ingatlanilletőség a felperest illette. Ez valójában egy, az rPtk. szerint meg nem engedett utóörökös-nevezés, azonban eme rendelkezés érvénytelensége a többi rendelkezés érvényességét nem érinti.⁸

Érdemes azt is megjegyezni, hogy az rPtk. 645. § (1)

⁶ Lásd: TÖRÖK G. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. V. kötet. Öröklési jog.* Budapest, 2005. 204 – 205. o.

⁷ Érdemes megjegyezni, hogy tankönyvében Fábíán Ferenc az utóörökös – előörökös relációjában az előörököszt tulajdonképpen haszonélvezőnek tekinti, akinek az utóöröklés beálltával haszonélvező módjára kell elszámolnia az utóörökössel. Fábíán Ferenc szerint „a szituáció jellegzetessége még az, hogy az utóörökös a végrendeletben megjelölt feltétel bekövetkeztével nem az eredetileg megjelölt örökös (előörökös) örökösévé válik, hanem az örökhagyó örököse lesz.” Lásd: FÁBÍÁN F.: *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből.* Budapest, 2012. 56. o.

⁸ Lásd: OSZTOVITS A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. II.* Budapest, 2011. 2215. o.

bekezdésének második mondata – mely szerint egyes feltételek megléte esetében az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés mint helyettes örökösnevezés érvényesülhet – csak látszólag jelent kivételt az utóörökös nevezés tilalma alól, mivel az utóörökösként nevezett személy ilyen esetben nem mint utóörökös, hanem mint helyettes örökös fog örökölni.⁹

A jelenleg hatályos Ptk. elfogadott és hatályba is lépett normaszövege az utóöröklés tárgyában az alábbi:

7:28. § [Utóörökös nevezése]

(1) Érvénytelen az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint az örökségben vagy annak részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve az addigi örököst más személy váltja fel.

(2) Az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés helyettes örökös nevezéseként érvényesül, ha annak feltételei fennállnak.

(3) Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököst az elsősorban örökösnek nevezett házastársa halála esetére a házastársra háramlott hagyatéokra. Utóörökös nevezése a házastárs visszterhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem érinti.

(4) Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököst az elsősorban örökösnek nevezett leszármazójára háramlott hagyatékára arra az esetre, ha a leszármazó a hagyaték megnyílásakor nem rendelkezik végrendelezési képességgel, és meghal anélkül, hogy ezt a képességét megszerezte volna. Utóörökös nevezése az elsősorban örökösnek nevezett leszármazónak a cselekvőképességi szabályok korlátai közötti rendelkezési jogát nem érinti.

Megítélésünk szerint abban az esetben, ha a jogalkotó két, ennyire lényeges esetkörben lehetővé tette az utóöröklést, akkor lényegében értelmét veszti az utóöröklést egyébként megtiltó törvényi főszabály.

A Ptk utóörökléshez kapcsolódó rendelkezéseit röviden az alábbiak szerint lehet bemutatni. A Ptk kimondja, hogy főszabály szerint az olyan végintézkedés semmis, amely esetében az örökségben vagy annak egy részében valamely esemény beálltát követően az eredeti (előörököst) egy új személy váltja fel. Bizonyos esetekben mégis van lehetőség arra, hogy az örökhagyó több generáció vonatkozásában döntsön a hagyatéka sorsáról, belekalkulálva azt az örökhagyótól teljes mértékben elfogadható nézetet, hogy nem akarja, hogy a családi vagyon egy másik család tulajdonába vándoroljon további öröklések útján.

⁹ Lásd: GELLÉRT GY. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata II.* Budapest, 1998⁴. 1948. o.

Az utóöröklés voltaképpen az örökös halála esetére szóló örökösnevezésként funkcionál. Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököst abban az esetben, ha a házastársára hagyja a vagyonát, de nem akarja, hogy a házastársra háramlott vagyon az elhalálozó házastárs törvényes örökösire háramljon tovább. Lehetőség van továbbá utóörökösnevezésre abban az esetben is, ha az előörökös koránál fogva vagy végrendelezési képességének valamely okból kifolyó hiánya miatt nem tudna érvényesen végrendelezni, ebben az esetben az örökhagyó tulajdonképpen quasi gyámhelyettesítési konstrukcióval él.

A Ptk tehát az utóöröklést – ugyan viszonylag szűk esetkörben – de bizonyos, adott esetben kényesnek minősíthető élethelyzetekben, alkalmazhatóvá teszi.

Az előörökös és az utóörökös vonatkozásában Anka Tibor nagyon érdekes kapcsolatra hívja fel a figyelmet a Ptk Kommentárjában:

„Az utóörökös az örökhagyóról az előörökösre háramlott hagyatékban nem az utóörökös örököse, hanem az örökhagyó örököse, azaz az örökhagyóról az előörökösre a végintézkedés alapján háramlott vagyonban az előörököst az utóörökös az örökhagyó örököseként váltja fel, nem pedig az előörökösre a végintézkedéssel hagyott vagyont mint az előörökös hagyatékát örökli meg. Ebből következik, hogy az utóörökös nem az előörökösnek, hanem az örökhagyónak a jogutóda. Az előörökös a Ptk szabályai szerint nem csupán haszonélvezője az örökhagyóról rá háramlott, a halála után pedig az utóörököst megillető hagyatékban, hanem életben léte alatt, annak élők közötti jogügyletek tekintetében a valóságos tulajdonosa.”¹⁰

A pontosság kedvéért említendő, hogy a Ptk – összhangban egyébként az rPtk rendelkezéseivel – korlátozás nélkül érvényesnek ismeri el az utóhagyomány rendelését, azaz az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedését, amely szerint a hagyományban valamely meghatározott eseménytől vagy időponttól az addigi jogosultat más váltja fel. Hasonlatosan a Ptk által érvényesnek elismert utóöröklés eseteihez az utóhagyomány is maradék hagyományt jelent, mivel – amennyiben az örökhagyó eltérően nem rendelkezik – utóhagyományos nevezése az előhagyományos visszterhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem

¹⁰ Lásd: OSZTOVITS A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Nagykommentárja IV.* Budapest, 2014. 508. o.

érinti.¹¹

Feltétlenül kiemelést érdemel továbbá, hogy a házastárs esetében megengedett utóöröklés pedig valójában a német jogban ismert *Berliner Testament* analógiáján alapszik, azzal, hogy a *Berliner Testament* a házastársak közös végrendelete, mely szerint egymást egymás örökösivé teszik, és a túlélő házastárs halálát követően egy harmadik személy lesz az örökös.

A német joggyakorlatban gyakran előforduló, utóöröklést tartalmazó intézmény a BGB 2269. §-ban szabályozott *Berliner Testament*. A *Berliner Testament* tulajdonképpen a házastársak közös végrendelete, amelyben egymást kölcsönösen egymás örökösivé nevezik ki, azzal, hogy a túlélő házastárs halála után az örökséget egy harmadik személynek – rendszerint a házastársak gyermekének – kell kiadni. Ez a harmadik személy eljárási szempontból a túlélő házastárs örököse, de tekintve, hogy rendelkezésre a házastársak közös végrendeletében került sor, alapvetően utóörökös.¹² A *Berliner Testament* célja az, hogy a házastársak egyrészt egymásról gondoskodjanak az egyik fél halála után, másrészt pedig, hogy közös vagyonuk sorsát a jövőre nézve is megnyugtatóan rendezzék. Az utóöröklés ténye az esetleges kötelesrészre jogosultak igényeit természetesen nem sértheti. Nézetem szerint a *Berliner Testament* tételére gyermektelen avagy olyan házaspárok esetében kerül főképpen sor, akiknél gyermekükkel teljes mértékben elhidegült a viszony, és ezért utóörökösnek egy kívülálló személyt akarnak. Hasonló eset továbbá, ha – bármilyen okból – az egyébként örökös gyermek jogait a még élő házastárs életében az utóöröklés konstrukciójával akarja a házaspár korlátozni.¹³ A *Berliner Testament* gyakorlati megvalósulását tekintve három formát öltethet, melyből egy nevezhető a szokásos értelemben vett utóöröklésnek.¹⁴

Az első változat szerint a házastársak egymást teljes örökösöknek rendelik, és rendelnek egy úgynevezett végörököst (*Schlußerbe*) is, aki

¹¹ Lásd: VÉKÁS L. – GÁRDOS P. (szerk.): *Kommentár az új Polgári Törvénykönyvhöz II.* Budapest, 2014. 2413. o.

¹² A *Berliner Testament* a hagyományra (*Vermächtnis*) nézve is tartalmaz rendelkezést, mely szerint a közösen rendelt hagyományt kétség esetében legkorábban a túlélő házastárs halálakor lehet kiadni.

¹³ Álláspontunk szerint ez utóbbi lehetőség különösen azokban az esetekben fordulhat elő, ahol a házaspárnak nem közös gyermeke van, és nagy valószínűséggel – például életkori okokból – feltehető, hogy a túlélő házastárs a gyermek mostohaazüleje lesz.

¹⁴ Lásd: *Bürgerliches Gesetzbuch*. (bearb. von P. BASSANGE, U. DIEDERICHSEN, W. EDENHOFFER, H. HEINRICH, A. HELDRICH, H. PUTZO, H. THOMAS) (A továbbiakban: *PALANDT-Kommentar*.) München, 1992⁵¹, 2089 skk o..

megörökli a túlélő házastárs hagyatékát. Ez is utóöröklés, azzal a fontos különbséggel, hogy itt a végrendelet az első örököszt teljes örökösnek nevezi ki, amiből egyértelműen következik, hogy a teljes örökös a vagyonnal minden korlátozástól mentesen, szabadon rendelkezhet.

A második megoldás alig felel meg a *Berliner Testament* törvényi előírásainak, valójában a joghatása azonos. Ebben az esetben a házastársak már a közös végrendeletben a harmadik személyt nevezik meg teljes örökösnek, azzal, hogy az örökség tárgyain a túlélő házastársat holtig terjedő haszonélvezet illeti meg.

A *Berliner Testament* harmadik, a gyakorlatban messze leggyakrabban alkalmazott változata valódi utóöröklést tartalmaz. E forma szerint a házastársak egymást egymás előörökösivé rendelik, és közösen utóörököszt neveznek meg. Az egyik házastárs halálával a másikra száll vagyona, majd annak halálával a közös utóörökösre. A legtöbb esetben a már említett szabad utóöröklés, azaz a *fideicommissum eius quod supererit* intézményét alkalmazzák, amelyet a BGB 2137. §-a tesz lehetővé.

A *Berliner Testament*ekben nagyon gyakran alkalmazott rendelkezés az újraházasodási kikötés (*Wiederverheiratungsklausel*). Ezzel a klauzulával a házastársak azt akarják megakadályozni, hogy az egyik házastárs halála után a másik ismét házasságot kössön. Az újraházasodási kikötés értelmében ugyanis, amennyiben a túlélő házastárs ismét házasságot köt, úgy az utóöröklés azonnal beáll, azaz az előörökös házastársnak a végrendeletben megnevezett harmadik személynek kell kiadnia a vagyont. Álláspontunk szerint ez a klauzula kellőképpen bizonyítja, hogy a *Berliner Testament* feltétlenül utóöröklés, hiszen annak éppen egyik lényegi elemét ragadja meg. Ez az elem pedig az, hogy az örökhagyótól függ, hogy az utóöröklést meghatározott időpont bekövetkeztétől vagy meghatározott esemény megtörténtétől teszi függővé.

Az új Ptk fentiek alapján megengedi a házastárs esetében az utóöröklést, akkor ebben az esetben célszerű lenne a *Berliner Testament* átvétele is a magyar jogba. A 7:23. § ugyan bizonyos feltételek mellett ismeri a házastársak közös végrendeletét (ahhoz speciális alaki feltételeket ír elő), de ez még a 7:28. §-ban lehetővé tett utóörökléssel együtt sem ekvivalens a *Berliner Testament* fogalmával.¹⁵ Arra tekintettel azonban,

¹⁵ A közös végrendeletek bevezetésével kapcsolatban egyébként WEISS EMÍLIA az alábbiakra hívja fel a figyelmet: „A közös végrendelet újbóli elismerése különösen az ún. kölcsönös és az ún. kölcsönös – viszonyos végrendeletek vonatkozásában igényel olyan kérdésekben többlétszabályozást, vajon mennyiben legyen megengedett vagy éppen meg nem engedett az ilyen közös végrendeletek egyoldalú visszavonása, vajon terjedjen-e ki

hogy a jogpolitikai cél egyértelműen az, hogy a házastársaknak a közös vagyonról és egymás sorsáról a haláluk után megfelelő lehetőségük legyen gondoskodni, megítélésem szerint a *Berliner Testament* teljes körű beépítése a magyar jogba eme célt elsőrangúan lenne képes szolgálni.

A német jognak az utóöröklésre vonatkozó szabályai közül az alábbiak feltétlen említést érdemelnek. A BGB a 2100.§-ban határozza meg az utóöröklés fogalmát, az előörököszt *Vorerbe*, az utóörököszt *Nacherbe* megnevezéssel illeti. E meghatározás szerint az utóöröklés az örökhagyó végintézkedésén alapuló rendelkezése, melynek értelmében az elsőként kinevezett örökös (előörökös) meghatározott idő elteltével, vagy meghatározott esemény bekövetkeztével egy másik örökös, az utóörökös váltja fel.

Dogmatikailag a német magánjog két öröklést különít el, az előörökösét, illetve az utóörökösét, annak ellenére, hogy az utóörökös is az örökhagyó örökösének tekinti. Ez megjelenik az öröklési adózás területén is. A német adójog felfogása értelmében ugyanis – főszabály szerint – az öröklés bekövetkeztekor az előörökös mint teljes örökös (*Vollerbe*) köteles megfizetni az örökösödési adót. Az utóöröklés beálltakor az utóörökös is meg kell, hogy fizesse az öröklési adót. Garanciális értékűnek tekinthető az a rendelkezés, amely szerint amennyiben az előörökös az őt terhelő öröklési adót nem fizeti meg, akkor azt nem az utóörökös, hanem az előörökös örökösei kötelesek megfizetni.¹⁶

Az utóörökös rendelésre – ahogy az a törvényi meghatározásból következik – a végintézkedésben kell sort keríteni. A német jog azonban nem kívánja meg az örökhagyótól azt, hogy az utóörökös rendelése szó szerint szerepeljen a végintézkedésben, a jog elismeri a hallgatag, illetve konstruktív utóöröklés eseteit. Ezek közül csak példákat kiemelve, hallgatag utóörökös nevezés az, ha az örökhagyó úgy rendelkezik például, hogy a földbirtok egy másik személyre szálljon át az első örökös halálával, vagy pedig ilyen az a kikötés is, mely szerint a földbirtok csak az örökös leszármazójáé lehet. Az örökségről történő – végrendeletbe foglalt – rendelkezési tilalom szintén tekinthető utóörökös rendelésnek.

a közös végrendeletben elért vagyon az e vagyonnal való élők közötti ingyenes rendelkezés korlátozására is vagy ne; de az életviszonyok, a vagyoni viszonyok, a családi viszonyok mai gyors változásai a szabályozás során minden bizonnyal további megfontolásra érdemes kérdéseket is fel fognak vetni.” Lásd: WEISS E.: *A Polgári Törvénykönyv öröklési jogi könyvének kodifikációja elé*. In: *Magister artis boni et aequi. Studia in Honorem Németh János*. (szerk.: KISS D., VARGA I.) Budapest, 2003. 990 – 991. o.

¹⁶ Lásd: *PALANDT-Kommentar*, 1949 o.

Fontos azonban kiemelni, hogy az nem utóörökös rendelés, ha a végrendelező örökösét kifejezetten teljes örökösének nevezi ki, és pusztán erkölcsi kötelességként rója rá azt, hogy az örökséget – meghatározott idő elteltével, vagy meghatározott esemény bekövetkeztével – másnak adja.¹⁷ Álláspontom szerint ez inkább a római jogi értelemben vett *modus* egy formájának tekinthető.¹⁸

A német jogban is – hasonlóan a római joghoz, illetve az utóöröklést elismerő egyéb jogrendszerekhez – szoros kapcsolat áll fenn a helyettes öröklés és az utóöröklés között. Ez a kapcsolat legpregnansabban a BGB 2102. §-ban jelenik meg, amely kimondja, hogy ha a végrendelezésből nem lehet megállapítani, hogy az örökhagyó utóöröklést vagy helyettes öröklést kívánt rendelni, akkor a kérdéses részt helyettes örökösnevezésnek kell minősíteni. Ezen – a régebbi magyar jogban is alkalmazott – rendelkezés mögött az az elv húzódik, mely szerint arra kell törekedni, hogy az örökös rendelkezési joga minél kevésbé kerüljön korlátozásra.

Az utóöröklés német joggyakorlatából kiemelést érdemel továbbá *Bundesgerichtshof* 2011.10.26. napján kelt döntése (IV. ZB 33/10), mely a végrendelezési szabadság elvéből levezetve kimondja, hogy egy idősek otthona lakója hozzátartozójának az a végrendeleti intézkedése, mely az otthon üzemeltetőjét utóörökösnek nevezi ki, nem tekinthető hatálytalan kikötésnek.¹⁹

4. A közös végrendeletről

A közös végrendelet kapcsán feltétlenül kiemelést érdemel a legújabb bírói gyakorlatból a Keszthelyi Járásbíróság P.20.548/2021. sz. elsőfokú, majd az abban foglaltaktól eltérő véleményt képviselő II. fok Zalaegerszegi Törvényszék Pf.20.166/2022. sz. másodfokú ítéletében szereplő álláspont. A járásbíróság álláspontja szerint a közös végrendeletben a házaspár kiköthetik, hogy a közös végrendelet őket a másik fél életében, vagy annak halála után nem köti, de azt is kiköthetik, hogy a közös végrendeletbe foglalt végintézkedés valamely rendelkezését egyikük a

¹⁷ Lásd: *PALANDT-Kommentar*, 1950. o.

¹⁸ A *modus*ról részletesebben lásd: FÖLDI A. – HAMZA G.: *A római jog története és institúciói*. Budapest, 2022.²⁶ 399. o.

¹⁹ Lásd: <https://www.wf-frank.com/news/single/article/bgh-erbeinsetzung-eines-pflegeheims-als-nacherbe-eines-heimbewohners-ist-wirksam-1190.html> (A letöltés ideje: 2024. 05. 24.)

másikuk nélkül meg nem változtathatja. A bíróság indokolása tartalmazza, hogy a fent kifejtettek azonban kizárólag a végrendelezők életében megtett egyoldalú visszavonó nyilatkozatokra vonatkoznak, a közös végrendelet egyoldalú visszavonásának szerződésbeli tilalma a végrendelezőket csak mindkettejük életben léte alatt köti.

A másodfokú bíróság, a Zalaegerszegi Törvényszék eltérő álláspontot képviselt. Határozatának indokolása tartalmazza, hogy a Ptk. 7:43. § (3) bekezdése lehetővé teszi a közösen végrendelezőknek, hogy a közös végrendelet egyoldalú visszavonását kizárják. Ebben az esetben a közös végrendelet csak közösen vonható vissza. A rendelkezés második fordulata értelmében ha ilyen kizáró rendelkezést nem tettek, a közös végrendelet érvényesen egyoldalúan, a másik fél értesítése mellett vonható vissza. E rendelkezéseket az indokolja, hogy közös végrendelet esetén a végrendelezők egymásra tekintettel, egymás végrendeletének ismeretében tesznek végintézkedést, még akkor is, ha nem egymás javára rendelkeznek. A közös végrendelet visszavonása tehát vagy csak közösen, vagy egyoldalúan úgy lehetséges, hogy a másik félnek lehetősége legyen a saját végintézkedése visszavonására. Ebből pedig csak az következhet, hogy a Ptk. 7:43. § (3) bekezdés első fordulata szerinti kizáró rendelkezés a közösen végrendelezőket nem csak életükben köti. Az egyik fél halálával a közös visszavonás lehetősége megszűnik, a tovább élő örökgyó érvényesen egyoldalúan nem vonhatja vissza a végintézkedést, ezzel az tulajdonképpen a végső végrendeletévé válik.

Nagyon érdekes, hogy az első- és másodfokú bíróság egymástól teljes mértékben eltérő jogi álláspontot képvisel. Figyelemmel arra, hogy az elmúlt évek és jelenlegi időszak eseményeiből (pandémiás helyzet, orosz – ukrán háború, stb.) következően az öröklési jog és a végintézkedési jog szerepe nagy mértékben megnőtt, fontos lenne egy ennyire jelentős kérdésben, mint a házastársak közös végrendeletének az egyik fél halálát követően a másik fél által történő egyoldalú módosításának lehetősége kérdésében egységes jogalkalmazói – bírói gyakorlat kidolgozása.

Az ügyben a végső döntést meghozó Kúria 2023. május 31. napján hozott ítéletet a 20.985/2022/5. sz. eljárásban, mely ügy a BH 2023.218. sz. alatt került közzétételre. A Kúria hatályában fenntartotta a Zalaegerszegi Törvényszék ítéletét. Indokolásában rámutatott arra, hogy a házastársi közös végrendelet a Ptk. új, bár a magyar jogrendszerben nem előzmény nélküli jogintézménye: jogtörténeti előképét az 1928. Mtj. tartalmazta (Mtj. 1963-1967. §§), részletes eligazítást adva arra az esetre is, amikor a közös végrendelet alapján öröklő házastárs utóbb a közös

végrendeletet visszavonó nyilatkozatot tesz. Az öröklési jogi szabályok mellett utalt a Ptk. családjogi szabályaira is, melyek szerint a házassági vagyoni szerződés eltérő rendelkezése hiányában a házastársak között a házassági életközösség időtartamára házastársi vagyoni közösség, ún. törvényes vagyoni rendszer keletkezik [Ptk. 4:34. § (2) bekezdés], amiből az is következik, hogy a törvény a házassági vagyoni viszonyok rendezése körében elsődlegesnek a felek megegyezését, a vagyoni szerződést tekinti, így a Kúria álláspontja szerint az egyoldalú visszavonás tilalmát tekintve a családjogi szabályok tükrében elemezve az a helyes értelmezés adódik, hogy a tilalom a túlélő házastárs esetében is fennáll.

Habár nyilvánvalóan teljesen más társadalmi és gazdasági körülmények között, értelemszerűen eltérő jogi szabályozási környezetben született, de felfogása miatt fontos utalni az egykori királyi Kúria 1926. november 25-én kelt, 25. P. I. 2380. 1926. sz. döntésére. Ezen ítélet a házastársak közös végrendelete vonatkozásában az alábbiakat mondta ki:

„Viszonos a házastársak közös végrendelete, ha a rendelkezésekben nyilvánuló egységes és összetett akaratelhatározásra tekintettel föl kell tenni, hogy közülök mindegyik csak azért rendelkezett úgy, amint azt a kölcsönös végrendelet feltünteti, mert így rendelkezett a másik is, s hogy abban az esetben, ha ez nem rendelkezett volna ilyen módon, házastársa sem úgy tette volna meg a maga rendelkezését, mint ahogy azt a végrendelet tartalmazza.”²⁰

E határozat idézése a bemutatott jelenkori határozat elemzése során azért lényeges, mert mindkét határozat kiemeli a közös végrendeletnek azt a fontos sajátosságát, hogy ez a házastársak valóban közös, együttes, egymásra tekintettel tett jognyilatkozata, mely ténykörülménynek a jognyilatkozat valamennyi létszakában komoly jelentősége van.

5. Egyéb lényeges kérdések, következtetések

A Ptk. módosításáról szóló 2021. évi XCV. törvény (a továbbiakban: Módtv.) a közkereseti társaságoknak és a betéti társaságoknak a szabályait is módosította 2021. 07. 01. napi hatállyal, mely módosításnak kifejezetten öröklési jogi hatása is van. A Ptk. 3:152. §-ának jelenlegi

²⁰ A királyi Kúria 1926. november 25-én kelt, 25. P. I. 2380. 1926. sz. döntését lásd: SZLADITS K. (szerk.): *Magánjogi döntvénytár. XX. kötet (1925 – 1927. évi határozatok)*. Budapest, 1928. 33 – 36. o.

szabályai az alábbiak:

3:152. § [A társaság tagjai számának egy főre csökkenése] (1) Ha a közkereseti társaság tagjainak száma egy főre csökken, az ettől számított hat hónapos határidőn belül a társaságnak a nyilvántartó bíróságnál új tagnak a társaságba való belépését kell bejelentenie, vagy a társaság átalakulását, egyesülését, jogutód nélküli megszűntetését kell elhatároznia.

(2) Az új tag belépéséig, az átalakulás, egyesülés megtörténteig, vagy a jogutód nélküli megszűnésig, ezek hiányában a felszámoló kirendeléséig az egyedi tag jogosult dönteni a tagok gyűlése hatáskörébe tartozó kérdésekben, és őt kell a társaság vezető tisztségviselőjének tekinteni, feltéve, hogy megfelel a vezető tisztségviselőkre vonatkozó törvényi előírásoknak.

A Ptk. 3:152. §-a nagyon jelentős, lényegben koncepcionális változáson ment keresztül. Az új szabályozás megszünteti a közkereseti társaságnak és a betéti társaságnak – a minimális tagság hiányából fakadó – törvény erejénél fogva történő megszűnését. A módosításhoz fűzött miniszteri indokolás szerint a kkt és a bt törvény erejénél fogva történő megszűnésére azért kerül sor, mivel ez a szabály e társasági formák korábbi, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságként való működéséhez tapadt. Kiemeli az indokolás továbbá, hogy a gyakorlatban megfigyelhető, hogy ezen társaságok törvény erejénél fogva történő megszűnésére általában nem azért kerül sor, mert a társaság nem működik, hanem azért mert a társaságban maradó tagok, illetve – jellemzően az elhalt tag örökösei, mint – belépő tagok abban a téves jogi feltevésben vannak, hogy a közjegyzői hagyatékátadó végzéssel történik meg a tagváltás a társaságban. Ugyanakkor nincsenek tisztában azzal, hogy a közkereseti társaság és betéti társaság esetében a társasági tagsági pozíció nem öröklődik.

Az új rendelkezés ezért azon megoldást követi, mely szerint fennmarad azon a hat hónapos kötelezettség, melynek alapján a társaságnak új tagot kell bejelentenie a nyilvántartó bíróságnak, azonban megszünteti ezen határidő jogvesztő jellegét, és nem kapcsolja e kötelezettség elmulasztásához a társaság megszűnésének jogkövetkezményét. Az új rendelkezések szerint a cég mulasztása esetén a nyilvántartó cégbíróság törvényességi felügyeleti intézkedésének lesz helye, amelyek eredménytelensége esetén kerülhet csak sor a társaság megszüntetésére.²¹ Megítélésünk szerint az új rendelkezés képes lehet a fentiekben jelzett hagyatéki

²¹ A módosítás miniszteri indokolását lásd: <https://www.parlament.hu/irom41/16207/16207.pdf>) (A letöltés ideje: 2024. 05. 03.)

jogviták megelőzését vagy békés rendezését elősegíteni.²²

Lényeges utalni a Módtv. 49. § (6) bekezdésére, melynek értelmében a Ptk. 3:152. §-át akkor kell alkalmazni, ha az ott írt hat hónapos határidő 2021. 07. 01-jén már elkezdődött, azonban utolsó napja a rendelkezések hatálybalépésének napjára vagy azt követő időpontra esik.²³

Említést érdemel továbbá, hogy a végrendelet készítése kapcsán a kitagadás jogintézményének egyes új feltételrendszerei is adott esetben problematikusnak bizonyulhatnak.²⁴ A Ptk által bevezetett azon kitagadási ok, mely a kitagadást lehetővé teszi akkor, ha az örökös a tőle elvárható segítséget nem nyújtotta, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá, szubjektív alapú értékelést is lehetővé tesz, azaz voltaképpen teljesen önkényes kitagadásokhoz vezethet. Ezen kitagadások bíróság előtti megtámadása adott esetben sikeres lehet, mely a végrendeletekbe vetett bizalom, a végrendeletekkel kapcsolatos társadalmi felfogás negatív irányú változásához vezethet.

Érdemes megemlíteni, hogy 2023 elejétől a magyar jog szerinti termőföld öröklése jelentős változáson ment keresztül.²⁵ A jogszabály feltételezett célja, hogy elkerülhető legyen a termőföldek széttagoltsága, ami könnyen előfordulhat, ha az elhunyt személy után több örökös következik. A rendelkezések szerint a földtulajdonos halála esetén a hagyatéki eljárás során az örökösöknek az alábbi lehetőségeik lesznek:

- a) az örököstársak osztályos egyezséget kötnek,*
- b) az ingatlant (az ingatlanból az örökrészt) az örököstárs vagy örököstársak az öröklésben érdekelt más személyre, a kieséssel örökösre vagy a hagyatéki*

²² Ezzel kapcsolatban lásd továbbá: BOÓC Á.: *A Kkt. és a Bt. régi – új öröksége. Észrevételek az egyszemélyessé váló kkt-k és bt-k ipso iure megszűnésének szabályaihoz.* In: Ünnepi Kötet Dr. Szabó Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára. Forum Acta Juridica et Politica, XI. évfolyam, 3. szám (szerk.: FARKAS CS. – GÖRÖG M. – HEGEDŰS A. – KAPRINAY ZS. – PÁKOZDI Z. – VARGA I.), Szeged 2021. 63 – 70. o.]

²³ Lásd ezzel kapcsolatban: BODOR M. ZS.: *gazdasági társaságok egyes szabályainak változása a Polgári Törvénykönyv módosítása után.* Gazdaság és Jog, 7-8/2021. 51. o.

²⁴ Lásd ezzel kapcsolatban: RATKOVICS G.: *Könnyebb lesz a kitagadás az új Ptk. szerint.* <https://arsboni.hu/konnyebb-a-kitagadas-az-uj-ptk-szerint/> A letöltés ideje: 2024. 05. 01. Lásd továbbá: MAKÁCS A.: *A kötelesrészeire való jogosultság, a kitagadás elméleti és gyakorlati problémái.* PhD értekezés. Miskolc, 2023. Lásd: [https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/22492/Mak%C3%A1cs%20Adrienn_PhD%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_2023%20\(1\).pdf](https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/22492/Mak%C3%A1cs%20Adrienn_PhD%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_2023%20(1).pdf) (A letöltés ideje: 2024. 05. 07.)

²⁵ Lásd: a földeken fennálló osztatlan közös tulajdon felszámolásáról és a földnek minősülő ingatlanok jogosultjai adatainak ingatlan-nyilvántartási rendezéséről szóló 2020. évi LXXI. törvény

hitelezőre átruházza, illetve átruházzák, akként, hogy ezzel közös tulajdon nem keletkezik,

c) az örökösársak az ingatlant egyben értékesítik, vagy

d) az örökösársak az ingatlant, illetve az örökrészt az állam javára ingyenesen felajánlják.

Jelenleg még igen korai lenne megjósolni, hogy milyen lesz az a joggyakorlat, amely ezekhez a módosításokhoz kapcsolódik majd.

Ehhez a kérdéshez szorosan kapcsolódik az Alkotmánybíróság 24/2023. (XII. 5.) AB határozata, melyben az Alkotmánybíróság megalapította, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdéséből következő alkotmányos követelmény, hogy a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény 34. § (3) bekezdése alapján, a föld tulajdonjogának végintézkedés útján történő megszerzése esetén az örökös szerzőképességének a hagyatéki eljárás során kell fennállnia. Az ügy lényege az alábbiak szerint foglalható össze. Az alkotmánybírósági eljárást indítványozó a 2021. júliusában megtartott hagyatéki tárgyaláson szerzett tudomást arról, hogy termőföldet örökölt. Az indítványozó 2013 óta bejegyzett őstermelő, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara 2016-ban vette nyilvántartásba, az Országos Földműves Nyilvántartásban (a továbbiakban: földműves nyilvántartás) pedig 2021. július 20-a óta szerepel. A hagyatéki tárgyalás után a közjegyző megkereste a területileg illetékes kormányhivatalt az ingatlanok tulajdonszerzési feltételeinek igazolására szolgáló hatósága bizonyítvány kiadása végett. A kormányhivatal a hatósági bizonyítvány kiadását megtagadta arra hivatkozva, hogy az indítványozó az örökség megnyíltakor nem volt földműves, ezért a termőföldek tulajdonjogát nem örökölheti meg.

Az indítványozó kereseti kérelmet nyújtott be a kormányhivatal határozatával szemben, és kérte a határozat megsemmisítését. Álláspontja szerint a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (Ftv.) szerzőképességre vonatkozó 34. § (3) bekezdése nem értelmezhető akként, hogy a földművesként való nyilvántartásba vételnek a hagyatéki megnyíltakor kellene fennállnia. Érvelése szerint ez ilyen értelmezés súlyosan korlátozza az örökléshez való jogot annak aktív és passzív tartalmában is. A Szegedi Törvényszék az indítványozó keresetét elutasította arra hivatkozva, hogy a magyar öröklési jog az *ipso iure* öröklési jogot követi, amely szerint az örökhagyó vagyona az örökhagyó halála pillanatában átszáll az örökösre. Az indítványozó felülvizsgálati kérelme folytán a Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A döntés indokolása szerint a föld tulajdonjogának végintézkedés

útján történő megszerzése esetén a törvényes szerzési korlátozásokat az öröklés megnyíltá, azaz az örökhagyó halála időpontjára kell vizsgálni.

Az Alkotmánybíróság határozatából elsődlegesen az alábbiakra célszerű rámutatnunk. A végintézkedéssel történő öröklés mind az aktív, mind a passzív öröklés szempontjából egy jövőbeni bizonytalan időpontot jelent. A passzív örökléshez való jog vonatkozásában ez azt jelenti, hogy az örökös nincs feltétlenül abban a helyzetben, hogy tudja, hogy egyáltalán örököl-e, és abban a helyzetben sem, hogy ha örököl, akkor az örökség megszerzéséhez milyen feltételekkel kell rendelkeznie. A Kúria jogértelmezése alapján az örökös számára, amikor kiderül, hogy mely időponttól örökös, akkor már rendelkeznie is kell, vagy kellett volna a szerzési képességgel is. Amennyiben az örökhagyó halálakor nem rendelkezett szerzési képességgel, akkor az örökhagyó akarata sem tud érvényesülni, mert meghíúsul, és az örökös nem is szerezheti meg az örökséget, függetlenül attól, hogy a tényleges rendelkezési jog gyakorlása időben későbbi, és a jogértelmezés sem befolyásolja az eljárás lefolytatásának tényét.

A kérdéses ügyben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az örökös az örökhagyó halálakor még nem, de a mezőgazdasági hatósági szerv döntésének meghozatala előtt rendelkezett szerzési képességgel, és ezt tekintette a hagyaték megszerzésének lehetősége vonatkozásában mérvadónak.

Az Alkotmánybíróság döntésének lényege szerint az eljáró bíróságok jogértelmezése az aktív örökléshez való jogot és a passzív örökléshez való jogot is aránytalanul korlátozza, így ellentétes az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésével. Megítélésünk szerint ez a döntés a konkrét ügyön túlmenően is nagyon jelentős üzenetet hordoz, és hangsúlyozza az örökléshez fűződő jog alkotmányos tartalmát, ezért vélhetőleg hatással lesz egyes későbbi, öröklési jogi tárgyú alkotmánybírósági ügyekre is. A változó társadalmi és gazdasági környezet folyamatosan új kihívásokat állít az öröklési jog elé, ezért fontos, hogy az öröklési jog is alkalmazkodjon a változó körülményekhez. Az új technológiai fejlesztések, mint például kriptovaluták, az online vagyionkezelés, továbbá a mesterséges intelligencia megjelenése is számos új kérdést vet fel az öröklési jog területén. Az öröklési jogi szabályozásnak ezekre az új kihívásokra is reagálnia kell, hogy biztosítsa az igazságos és hatékony vagyionátadást a következő generációk számára.

Az öröklési jogban családi vállalkozások esetében a családi

alkotmányok is egyre fontosabb szerepet fognak játszani.²⁶ A jogkereső közönség keresi az egyedi megoldásokat a vagyon átadására vonatkozóan, és ezekre az igényekre kell reagálni az öröklési jog fejlesztése során. Az öröklési jog sorsa megítélésünk szerint a folyamatos változás és fejlődés irányába mutat, hogy a jogrendszer megfeleljen a modern társadalmi és gazdasági kihívásoknak, és biztosítsa a vagyónátadás igazságosságát és hatékonyságát a jövőben is.

Felhasznált irodalom:

ARATÓ B.: *A családi alkotmány fogalma, célja, lehetséges megjelenési formái.* Glossa Iuridica, 2023/1-2. 33 – 48. o.

ARATÓ B.: *Családi vállalkozások: családi alkotmány és generációváltás.* Budapest, 2023.

BODOR M. ZS.: *A gazdasági társaságok egyes szabályainak változása a Polgári Törvénykönyv módosítása után.* Gazdaság és Jog, 7-8/2021. 51 – 54. o.

BOÓC Á.: *A Kkt. és a Bt. régi – új öröksége. Észrevételek az egyszemélyessé váló kkt-k és bt-k ipso iure megszűnésének szabályaihoz.* In: Ünnepi Kötet Dr. Szabó Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára. Forum Acta Juridica et Politica, XI. évfolyam, 3. szám (szerk.: FARKAS CS. – GÖRÖG M. – HEGEDŰS A. – KAPRINAY ZS. – PÁKOZDI Z. – VARGA I.), Szeged 2021. 63 – 70. o.

Bürgerliches Gesetzbuch. (bearb. von P. BASSANGE, U. DIEDERICHSEN, W. EDENHOFFER, H. HEINRICH, A. HELDRICH, H. PUTZO, H. THOMAS) München, 1992⁵

FÁBIÁN F.: *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből.* Budapest, 2012.

FAZAKAS Z. J.: *A családi gazdasági társaságok és a szindikátusi szerződések lehetséges kapcsolódásai.* Debreceni Jogi Műhely, 2023/1-2. 99 – 124.

o

FÖLDI A. – HAMZA G.: *A római jog története és intézményei.* Budapest, 2022.

G. HAMZA: *Codification of Hungarian Private (Civil) Law in a Domestic and International Comparison.* Civic Review 15 (2019). 443 – 450. o.

GELLÉRT GY. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata II.* Budapest,

²⁶ A családi alkotmánnyal összefüggésben átfogóan a magyar szakirodalomban lásd: ARATÓ B.: *Családi vállalkozások: családi alkotmány és generációváltás.* Budapest, 2023. Uő: *A családi alkotmány fogalma, célja, lehetséges megjelenési formái.* Glossa Iuridica, 2023/1-2. 33 – 48. o.; A családi gazdasági társaságok szerződéses viszonyaival kapcsolatban lásd továbbá: FAZAKAS Z. J.: *A családi gazdasági társaságok és a szindikátusi szerződések lehetséges kapcsolódásai.* Debreceni Jogi Műhely, 2023/1-2. 99 – 124. o.

1998⁴

- MAKÁCS A.: *A kötelesrészre való jogosultság, a kitagadás elméleti és gyakorlati problémái*. PhD értekezés. Miskolc, 2023. Lásd: [https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/22492/Mak%C3%A1cs%20Adrienn_PhD%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_2023%20\(1\).pdf](https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/22492/Mak%C3%A1cs%20Adrienn_PhD%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_2023%20(1).pdf) (A letöltés ideje: 2024. 05. 07.)
- OSZTOVITS A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Nagykomentárja IV*. Budapest, 2014.
- PÓLAY E.: *Kísérlet a magyar öröklési jog önálló kodifikációjára a XIX. század végén*. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Acta Juridica et Politica Tomus XXI. Fasciculus 4. Szeged, 1974.; HAMZA G.: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Budapest, 2002. 174 – 176. o.
- RATKOVICS G.: *Könnyebb lesz a kitagadás az új Ptk. szerint*. <https://arsboni.hu/konnyebb-a-kitagadas-az-uj-ptk-szerint/> A letöltés ideje: 2024. 05. 01.
- SÁNDOR I. – SZŰCS B.: *Az ügyvédi felelősség és biztosítása*. Budapest, 2001.
- SÁNDOR I.: *A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és jogösszehasonlító elemzés*. Budapest, 2017².
- SZLADITS K. (szerk.): *Magánjogi döntvénytár. XX. kötet (1925 – 1927. évi határozatok)*. Budapest, 1928.
- TÖRÖK G. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. V. kötet. Öröklési jog*. Budapest, 2005.
- VÉKÁS L. – GÁRDOS P. (szerk.): *Kommentár az új Polgári Törvénykönyvhöz II*. Budapest, 2014.
- VÉKÁS L.: *Grosschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban*. Magyar Jog 2013/5. sz. 257 – 264. o.
- VERESS E.: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből európai tekintéssel*. Kolozsvár, 2022.
- WEISS E.: *A Polgári Törvénykönyv öröklési jogi könyvének kodifikációja elé*. In: *Magister artis boni et aequi. Studia in Honorem Németh János*. (szerk.: KISS D., VARGA I.) Budapest, 2003. 973 – 999. o.
- ZSÖGÖD B.: *Magánjogi tanulmányok*, I. k. Budapest, 1901, XXIII. o